

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Філологічні зошити. Літературознавство:

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ
НАУКОВИХ СТАТЕЙ

ВИПУСК III

Рівне – 2015

ББК 83
Ф 54
УДК 82

Філологічні зошити. Літературознавство: зб. студ. наук. ст. Вип. III / ред. кол. Б. М. Кир'янчук [та ін.]. – Рівне : РДГУ, 2015. – 115 с.

У збірнику вміщені студентські наукові розвідки, результати бакалаврських та магістерських досліджень з актуальних проблем українського літературознавства, теорії літератури, компаративістики та методики викладання української літератури. Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, студентами, вчителями-словесниками.

Рекомендовано до друку рішенням кафедри української літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 2 від 3 березня 2015 р.)

Рецензент:

КРИЛОВЕЦЬ А.О., кандидат філологічних наук, доцент (Національний університет «Острозька академія»).

Редакційна колегія:

ЗАХАРЧУК І.В., доктор філологічних наук, доцент;

БЕСТЮК І.А., кандидат філологічних наук, доцент;

КИР'ЯНЧУК Б.М., кандидат філологічних наук, доцент (головний редактор);

КИРИЛЬЧУК О.М., кандидат філологічних наук, доцент;

КРУПКА М.А., кандидат філологічних наук, доцент;

ТХОРУК Р.Л., кандидат філологічних наук, доцент.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2015

ЗМІСТ

БЛИЗНЮК ЛЮДМИЛА

Міфологічний символізм числа в літературі
високого модернізму 1920-1930-х років..... 7

БРИЧКА КАТЕРИНА

Питання екзистенції людини в епоху війни (за творами
І. Багряного «Людина біжить над прірвою», «Огненне коло»)..... 13

ГІЛЬ ЛЮДМИЛА

Демонологічно-містичний аспект української химерної прози
(на матеріалі роману-балади Валерія Шевчука «Дім на горі»)..... 18

ГЛУЩУК АНДРІЙ

Художньо-стильові пошуки Богдана-Ігоря Антонича
у збірці «Привітання життя»..... 23

ДИМАН ЮЛІЯ

Експліцитна та імпліцитна версії міжтекстової взаємодії
(Микола Хвильовий та Михайло Коцюбинський)..... 29

КРАСНОЛЮБА КАТЕРИНА

Проекції «нової жінки» у повісті Ольги Кобилянської «Нюба»..... 34

ЛЯСКОВЕЦЬ ЮЛІЯ

«Місто» В. Підмогильного та «Степовий вовк» Г. Гессе:
українсько-німецькі текстові паралелі 1927 року 38

МИКИТЮК НАТАЛІЯ

Митець і влада (за романом-хронікою «Хрещатий яр» Докії Гуменної).. 42

ПАРФЕНІЮК ІРИНА

Жанрові особливості роману Людмили Коваленко «2245»..... 49

ПАХНЮК КАТЕРИНА

Повість «Предание о Гаркуше» як просвітительський проект
у творчій спадщині Григорія Квітки-Основ'яненка..... 53

ПОСЛАВСЬКА ІНЕСА

Дискурс божевілля в романі «Перехресні стежки» Івана Франка..... 59

ПРОЦИШИНА ЛІЛІЯ

Творчість Валер'яна Поліщука в контексті естетичних самоокреслень
української літератури 20-х років ХХ століття 65

РЯБУШИЦЬ НАТАЛІЯ	
Готичний роман Миколи Гоголя: жанрові модифікації.....	72
САЙКО ОЛЕНА	
Життєві стратегії протидії терору у романі Івана Багряного «Тигролови».....	76
САХНЕВИЧ ТЕТЯНА	
Між любов'ю та смертю: дилема героїв повісті Ольги Кобилянської «Земля»	81
СКОРОХОД (КУТІНОВА) МАРІЯ	
Іван Гонта як літературний персонаж Антона Нивинського.....	87
СОЗОНІК МАРІЯ	
Культурологічний матеріал у позакласному вивченні роману Юрія Косача «День гніву».....	93
ФЕДОРИШИНА ЛІЛІЯ	
Лірика Ліни Костенко і Белли Ахмадуліної (порівняльно-типологічний аналіз).....	98
ЧУБИК ВІТА	
Концепція жіночих персонажів у романі Володимира Лиса «Соло для Соломії».....	103
ШЕВЧУК ВІКТОРІЯ	
Міф про Ніобу в модерній та постмодерній версіях (повість «Ніоба» (1905) Ольги Кобилянської та роман «Діти Ніоби» (1996) Софії Майданської).....	107
ЯРОШ ТЕТЯНА	
Синтез мистецтв у творчості Михайла Коцюбинського (на основі етюдів «Цвіт яблуні»).....	112

CONTENTS

BLYZNIUK LIUDMYLA Mythopoetical Symbols Of Numbers In Literature Of High Modernism 1920-1930-th	7
BRYCHKA KATHERINE Problem with Existence of Man in War (on materials of novels <i>Lyudyna Bizhyt nad Prirvoyu (Man is Running along Abyss)</i> and <i>Ohnenne Kolo (Fire Ring)</i> by Ivan Bahrianyi).....	13
HYLL LIUDMYLA Mystical and Demonical aspect in the Ukrainian Magic Prose (on materials of novel <i>Dim na Hori (House on the Hill)</i> by Valeryi Schevchuk)...	18
HLUSCHUK ANDREW Art-style progressing in the Book <i>Pryvitannya Zhyttya</i> (<i>Welcome to Life</i>) by Bohdan Ihor Antonych.....	23
DYMAN YULIA Explicit and Implicit Version of Intertextual Relations (Myhajlo Kotcubinskiy and Mykola Khvyloviy).....	29
KRASNOLIUBA KATHERINE Projections of New Female Figure in Long Story <i>Niobe</i> by Olga Kobylanska.....	34
LYASKOVETS YULIA <i>Misro (City)</i> V.Pidmohylnoho and <i>Stepovyj Vovk (Steppenwolf)</i> H.Hesse: Ukrainian-German Text Parallels of 1927 Year.....	38
MYKHITYYUK NATALIA Artist and Power (on the Text of Novel-chronicle <i>Khreshchatyi Yar (Groyn Ravine)</i> by Dokija Humenna).....	42
PARFENIUK IRYNA Genre Features of Utopia 2245 by Lyudmila Kovalenko.....	49
PAKHNIUK KATHERINE Story <i>A Legend about Harkhusa</i> as Project of Enlighten Period in Creative Heritage of Hryhorii Kvitka-Osnovyanenko.....	53
POSLAVSKA INESA The Discourse of Madness in the Novel <i>Perekhresni Stezky (The Cross Paths)</i> by Ivan Franko.....	59

PROTSYSHYNA LILIJA Creative Works by Valerian Polischuk in Context of Aesthetic Identifications in the Ukrainian Literature in 20-th Years of XX Century.....	65
RYABUSCHYTS NATALIJA Gothic Novel by Nikolai Gogol: genre modifications.....	72
SAIKO OLENA Life Strategies in Counteract to Terror in the Novel <i>Tyholowy (Tiger Trappers)</i> by I. Bahrianyi.....	76
SAHNEVYCH TATIANA To Choose Love or Death: Dilemma to Heroes in the Novel <i>Zemlya (Land)</i> by Olga Kobylanska.....	81
SKOROHOD (KUTINOWA) MARIYA Ivan Gonta as a Literary Character by Antyn Nyvynskyi.....	87
SOZONIK MARIA Culturological Materials in Extra-curricular Study of the Novel <i>Den Hniwu (Dies Irae)</i> by Yuriy Khosach.....	93
FEDORYSHYNA LILIJA Lina Kostenko's and Bella Akhmadulina's Lyrics (Comparative-Typological Comparison).....	98
CHUBYK VITA The Concept of Female Characters in the Novel of <i>Solo dlja Solomiji (Solo for Solomia)</i> by Volodymyr Lys.....	103
SHEVCHUK VICTORIA The Myth of Niobe in MODern and Postmodern Versions (Olha Kobylanska's Novel <i>Nioba (Niobe)</i> (1905) and Sofiia Maidanska's novel <i>Dity Nioby (Niobe's children)</i> (1996)).....	107
YAROSH TATIANA Synthesis of Arts in Writing of Mykhailo Kotsyubynskyi (based on etude <i>Tsvit yabluni (Apple Blossom)</i>).....	112

Тетяна Сахневич

Науковий керівник – канд. філол. наук Крупка М.А.

МІЖ ЛЮБОВ'Ю ТА СМЕРТЮ: ДИЛЕМА ГЕРОЇВ ПОВІСТІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ «ЗЕМЛЯ»

У статті на матеріалі повісті «Земля» Ольги Кобилянської висвітлюються екзистенційні проблеми залежності людини від землі. Авторка зосереджується на проблемі психологічної мотивації вчинків героїв.

Ключові слова: *герой, братовбивство, смерть, любов.*

In the article the existential problems with humane to be depend on land are elucidated on the material of the novel «Zemlya» («Land») by Olga Kobylanska. The author focuses on the problem with psychological motivation of the characters' actions.

Key words: *character, fratricide motif, death, love collision.*

Тема землі не нова в літературі. До неї зверталися як українські, так і зарубіжні письменники: І. Нечуй-Левицький «Кайдашева сім'я», М. Коцюбинський «Fata morgana», Панас Мирний «Хіба ревуть воли, як ясла повні?», І. Карпенко-Карий «Хазяїн», «Сто тисяч», В. Стефаник «Камінний хрест», Б. Грінченко «Серед темної ночі», «Під тихими вербами», Е. Золя «Земля», А. Чехов «Мужики», Г. Успенський «Влада землі», О. Бальзак «Селяни», В. Реймонт «Селяни». В. Поленц трилогія «Сільський священик», «Селяни», «Могильник». Не оминула цю тему й відома українська письменниця Ольга Кобилянська, написавши соціально-психологічну повість «Земля», у якій по-модерному відобразила стосунки людини і землі.

Цей твір неодноразово привертав увагу літературознавців. Проте М. Павлишин наголошує: «Традиційні прочитання «Землі», які майже без винятку ґрунтувалися на тому чи тому варіанті реалістичної естетики, зосереджували увагу передовсім на темі причин і наслідків та бачили повість як пояснення соціальних або психологічних коренів відомого вчинку конкретної людини /.../ Повість підтримує світогляд, засвідчений і іншими творами письменниці, згідно з якими учинки людей не підлягають знаним законам» [6, 147].

Особливості поетики та проблематику досліджували Л. Горболіс, Н. Жук, Л. Дорошко, Н. Тимків, Г. Могильницька, Т. Денисова, І. Кушнір, Н. Яцків та ін. Так Л. Дорошко стверджує: «Повість «Земля» незаперечно свідчить, що О. Кобилянська була переконана в необхідності звернення до коренів народного життя, розуміючи під ними релігійно-моральне виховання народу – «духовний» корінь, шануючи й другий корінь – «матеріальний», під яким розумівся зв'язок із землею» [2, 92]. У статті «Своєрідність авторської позиції в повісті Ольги Кобилянської «Земля» Н. Тимків зауважує, що порушені в повісті проблеми – земля як найбільше багатство і господар на ній, родина, батьки і діти, відповідальність за любовні стосунки – розв'язуються не стільки в дусі того часу, коли писався твір, скільки в дусі народної моралі й авторського бачення [8, 5].

Проте питання моделювання персонажів вивчалось недостатньо, що і визначає актуальність нашого дослідження.

Метою статті є висвітлення екзистенційної проблеми взаємозалежності людини і землі у повісті Ольги Кобилянської «Земля».

За всіх часів питання власності, особливо на землю, стояло дуже гостро. Земля була основою самого існування селянина, його годувальницею, розрадою і, разом із тим, з нею пов'язані постійний клопіт та важка праця.

Земля – це життєдайна сила будь-якого народу, його енергія і сила. Людина підсвідомо з'єднана з природою, цей зв'язок з'явився в українців ще з діда-прадіда, які черпали із землі енергію та силу, вчили шанувати її і працювати на ній своїх нащадків. «У всі віки земля для селянина значила дуже багато. Вона годувала його і родину цілий рік, милувала красою врожаю, виховувала кожну людину мало не з пелюшок, спонукала до праці, давала змогу відчутти насолоду від трудового дня» [8, 5].

Повість О. Кобилянської «Земля» – це спроба соціально-психологічного аналізу влади землі над людиною. Усі герої повісті по-своєму підкоряються владі землі. Вони розуміють, що людина без землі нічого не варта, земля має магічну силу над всіма.

У статті Н. Тимків стверджує, що поняття «землі» в однойменній повісті дуже широке, земля є стрижневою темою твору. Вона показана і красивою, і жорстокою, але обов'язково всім потрібною. У неї багато функцій: земля – ґрунт, земля – годувальниця, земля – спадок, земля – вихователь, земля – вища інстанція, земля – мрія, земля – мораль [8, 5].

За словником символів: «земля – символ астральний і космічний; матері-годувальниці; Вітчизни; духовності; життя; багатства; щедрості; родючості; плідючості; позитивного і негативного начала; світла і темряви; гріхопадіння, місця вигнання людини із раю /.../. До землі український народ почуває глибоку повагу, яка часом межує з обоженням. Землю називають святою і матір'ю, бо з неї створено першу людину, земля годує всіх людей і тварин /.../. Слово «земля» в українській культурі уособлює кілька значень, і така ж неоднорідна символічна знаковість цього образу: астральний і космічний символ, образ матері-годувальниці і образ землі-Вітчизни. З іншого боку, жадоба до землі як символу наживи, багатства, прагнення мати її найбільше руйнували людські долі, губили не тільки окремих людей, а й цілі народи» [7, 66].

У повісті земля наскрізний «персонаж», її влада над людиною нерозривно пов'язана з роллю у житті українського селянина, адже земля – це і воля, і мрія, і годувальниця, і важка праця, і соціальний статус людини. Герої прагнуть володіти нею, водночас земля отримує владу над ними. Земля накладає на селян певні обов'язки: вони мають тяжко працювати, щоб отримати достойні плоди. Вона була годувальницею, вимагала рук, розуму, дбайливості і віддячувала за це сторицею. Добрий господар шанував і відчував її, як живу істоту.

У повісті земля змальовується як мрія і вершина всіх благ, тобто наявність землі у селян вирішує всі проблеми. Але разом з тим вона була найбільшим гнобителем: людина без землі у соціумі нічого не варта.

У центрі повісті – родина Федорчуків. Авторка обґрунтовує побожне ставлення селян до землі, адже саме завдяки їй ця сім'я стала заможною. Проте Ольга Кобилянська наголошує і на тяжкій праці, як запоруці успішного господарства. Упродовж багатьох років батьки відмовлялися від усього: обмежували себе в харчуванні, одязі, щоб мати можливість докупити поля для дітей. Кров'ю і потом дісталася їм земля, якій вони віддають належну шану.

Натомість ціннісні орієнтації дітей Федорчуків уже не настільки однозначні. Хоча брати виховувалися в одній родині, проте вирости зовсім різними людьми: Михайло кохався в землі, а Сава із самого дитинства не любив працювати на полі. Саме батько передав синові Михайлу ті почуття любові, розуміння та поваги до землі, без яких людина деградувала б як особистість, адже саме тяжка праця рятує героїв від морального зубожіння. На цьому наголошує дослідниця Л. Дорошко. У статті «Влада землі – зло чи благо?» вона стверджує, що головні герої Івоніка та Михайло «працю на землі сприймають не як тяжку людську ношу, а як вищий моральний обов'язок. Адже саме трудові відносини перебували в центрі традиційної селянської культури» [2, 91].

Натомість менший син «вільний від землі, чужий її владі, Сава виявляється вільним і від моральних вимог» [2, 91]. Він байдужий до землі, хоча земля традиційно вимагає від нього любові та праці. Однак його кохана Рахіра понад усе хоче господарювати на Івонікових землях. Врешті вона

отримує значно менше землі, ніж розраховує. Сава не здатен взяти на себе обов'язки, продиктовані землею, навіть задля матеріального забезпечення. Герой не хоче визнавати жодної влади над собою: ні батьків, ні соціуму, ні традицій, а тим більше – землі. Він не просто зрікся стороннього впливу, а заперечив будь-яку владу над собою, крім влади коханої жінки. Любов виявилася сильнішою за характер та змусила Саву зрадити своїм переконанням і боротися за цінності, які він не вважав своїми.

Сава добре розуміє, що не буде землі – не буде Рахіри, яку він любить, ось так і виникає влада землі над ним. У нього немає такого як у Михайла прагнення працювати на рідній землі, а є лише бажання володіти нею, а відтак – і Рахірою.

Саме сильна та егоїстична матір, у яку і вдався характером Сава, ставить сина у ситуацію вибору між любов'ю та землею: «Як не кинеш Рахіру, то не дістанеш ані грудки землі!... А що ти варт без землі /.../ мало б таке чортище, як Рахіра, топтати ту землю і годуватися нею?» [4, 112]. Ледачому Саві, який віддає перевагу полюванню перед землеробством, поле не потрібне. Землі потребувала Рахіра, насамперед для того, щоб село визнало її господинею і заповіжало, пробачивши гріхи минулого.

Сава боїться, що батьки виконають свої погрози – віддадуть ґрунт Михайлові, – тому і йде на вбивство. Та земля не зробила його щасливим, Сава втратив спокій, «його душа, мов без ладу стала...» [4, 224]. Авторка показує, що причина трагедії у вдачі самого Сави, який з дитинства був жорстоким, убивав тварин і пташок, тобто змалку звик до кровопролиття: «Його погляд звертався туди, де жертва, його очі миготіли в холодному, мов сталь, блиску» [4, 255].

Марко Павлишин у статті «Земля» без братовбивства» висловив власну думку щодо факту братовбивства у повісті: «...не можна бути впевненим, що смерть Михайла в «Землі» являє собою випадок братовбивства, хоча літературознавство протягом ста років є в цьому одноставним» [6, 144]. Автор наводить низку фактів, які підтверджують непричетність Сави до злочину: алібі, яке підтримує Рахіра; краплі крові, що належать зайцю або качці; відсутність зброї, якою був вбитий Михайло. Натомість є речі, що підтверджують винуватість Сави: свідчення кравця, який сказав слідчим, що Сава приходив до нього опівночі, блідий та виснажений, і просив випити води; краплі крові невідомого походження; куля, що випала з тіла Михайла, оглянувши яку, Івоніка впевнився, що брат убив брата, але автор з приводу цього зазначає, що «... такі неймовірності, напевно, з'явилися в тексті не внаслідок якогось антиреалістичного авторського наміру, а через недостатність знань авторки в галузі судової експертизи /.../ Куля – це той факт, що якимсь чином перетворює підозри Івоніки в упевненість» [6, 151]; розповідь невідомого, який бачив тієї ночі Михайла з іншим чоловіком, що ніс рушницю. Тобто однозначної відповіді у повісті не існує, є лише факти та речі, які ґрунтовно не можуть спростувати чи довести факт братовбивства. «Що залежить від того, будемо ми й далі твердити, нібито в «Землі» Сава вбив Михайла, чи почнемо осмислювати

значення нашої непевності стосовно цієї події? Йдеться не про суб'єктивний погляд, а про факт щодо структури художнього твору – факт який піддано текстуальному підтвердженню. На цей факт критики не звернули уваги від самого-початку діалогу з творами Кобилянської» [6, 152].

Проте отримана земля не принесла героєві бажаного щастя. «Вже шостий рік минає від смерті брата. Він щохвилі інший. Як кажуть люди, немає спокою /.../. Ходить, як забруджений...» [4, 226].

Авторка показує, що влада землі згубила багатьох героїв: у Івоніки та Марії помер син, батьки втратили і меншого сина, якого звинувачували у вбивстві брата. Розбилися вщент їхні мрії. Земля, так тяжко зароблена, стала причиною страшного горя. Але, навіть після таких драматичних подій, вони не перестали працювати, хоча нажитого їм би вистачило до смерті, – влада землі над ними ще не скінчилася.

Земля для селян вартує набагато більше, ніж все інше, навіть родина. Зокрема, Докія Чоп' як віддає свою доньку за нелюба, аби вберегти землю від чоловіка-пияка, бо розуміє її цінність. Жінка впевнена, що земля – найбільше багатство, і донька, позбавлена сімейного щастя, врешті подякує матері.

Символічною є доля наймички Анни, яка, народивши дитину, прагне віддати її в науку до міста, аби вберегти від згубної влади землі, що занастала не лише її, а й інших. Сама Анна не була залежна від землі, бо її не мала. Вона ніколи не працювала на власній землі, а лише наймитувала. Але, незважаючи на бідність, вона залишалася самодостатньою. Любовні стосунки із найбажанішим женихом у селі не змінили її цінностей. Героїня не пов'язувала своє кохання із думкою про набуття землі. Навіть після смерті коханого вона не претендувала на матеріальні статки Михайла, хоч і носила його дитину. Проте для чоловіка мрія мати землю виявилася важливішою за мораль: він побоявся сказати батькам, що обезчестив дівчину, тим самим залишив її одну і знеславлену.

У повісті «Земля» Ольга Кобилянська підіймає традиційну проблему стосунків людини та землі, проте вирішує її по-модерному, акцентуючи увагу не на соціально-економічній, а на психологічній обумовленості характерів героїв.

Джерела:

1. Горболіс Л. Герой у зв'язках з сакральною землею / Л. Горболіс // Українська мова та література в школі. – 2004. – № 3. – С. 15-17.
2. Дорошко Л. Влада землі – зло чи благо? / Л. Дорошко // Слово і час. – 1992. – № 8. – С. 89-92.
3. Жук Н. Ольга Кобилянська та її твір «Земля» / Н. Жук // Радянське літературознавство. – 1969. – № 11. – С. 53-64.
4. Кобилянська О. Вибрані твори / О. Кобилянська. – К. : Дніпро. – 1974. – 540 с.

5. Могильницька Г. Символіка лісу та її роль у розкритті проблеми влади землі над людиною / Г. Могильницька // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 2. – С. 19-23.
6. Павлишин М. Ольга Кобилянська: Прочитання / М. Павлишин. – Харків : Акта, 2008. – 360 с.
7. Словник символів / [Потапенко О., Дмитренко М., Потапенко Г. та ін.] ; за заг. ред. О. Потапенка та М. Дмитренка. – К. : Редакція часопису «Народознавство», 1997. – 156 с.
8. Тимків Н. Своєрідність авторської позиції в повісті Ольги Кобилянської «Земля» / Н. Тимків // Дивослово. – 2005. – № 3. – С. 5-10.
9. Филипович П. «Земля» Ольги Кобилянської / П. Филипович // Літературно-критичні статті. – К., 1991. – С. 143-157.
10. Франко І. Влада землі в сучасному романі / І. Франко // Франко І. Твори: У 50 т. – К., 1980. – Т. 28. – С. 176-195.